

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้ ได้ดำเนินการต่อเนื่องในพื้นที่เดิม และพื้นที่ใหม่ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายให้ชุมชนบนพื้นที่สูงร่วมกันอนุรักษ์ ป่า และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนอย่างยั่งยืน รวมทั้งสร้างรายได้จากฐานความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) รวบรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชและศึกษาวิธีการเพาะขยายพันธุ์พืชท้องถิ่นสำคัญ 2) อนุรักษ์และฟื้นฟูพืชท้องถิ่นในระดับครัวเรือนและป่า 3) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นในชุมชนและการพัฒนาต่อยอดเชิงเศรษฐกิจ 4) ศึกษาการปกป้องคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน ซึ่งผลการศึกษาสรุปดังนี้ 1) สำรวจและรวบรวมองค์ความรู้ 84 หมู่บ้าน 10 ชนเผ่า รวม 6,728 องค์ความรู้ จากพืช 1,262 ชนิด และศึกษาวิธีการเพาะขยายพันธุ์พืชอาหารและสมุนไพรท้องถิ่นรวม 86 ชนิด แบ่งเป็น พืชอาหาร 35 ชนิด และพืชสมุนไพร 51 ชนิด 2) สนับสนุนการปลูกพืชท้องถิ่นเพื่อใช้ประโยชน์ใน 89 ชุมชน จำนวน 950 ชนิด แบ่งเป็น บริเวณสวนหลังบ้าน จำนวน 5,170 ครัวเรือน และป่าธรรมชาติ จำนวน 2,188 ไร่ โดยพืชท้องถิ่นหายากของชุมชนได้รับการปลูกฟื้นฟู จำนวน 165 ชนิด คิดเป็น 75% ของพืชท้องถิ่นหายากในชุมชนทั้งหมด 226 ชนิด 3) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์ในชุมชนโดยการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยผู้รู้ของชุมชน การแลกเปลี่ยนความรู้จากผู้ภายนอกชุมชน การแลกเปลี่ยนพรรณพืช ระหว่างชุมชน 14 แห่ง พืชจำนวน 187 ชนิด การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นการอนุรักษ์ ป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อใช้ในการเรียนการสอนร่วมกับโรงเรียน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และการพัฒนาต่อยอดเชิงเศรษฐกิจโดยการรวมกลุ่มสมาชิกผู้เพาะขยายพันธุ์ จำนวน 6 กลุ่ม และ 4) สำรวจและเก็บข้อมูลโครงสร้างสังคมพืชและการใช้ประโยชน์ของพืชในบริเวณป่าชุมชนบ้านห้วยอีค่าง (ศ.ทุ่งหลวง) พื้นที่ประมาณ 4,000 ไร่ เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการขอขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่คุ้มครองพืชท้องถิ่น นอกจากการดำเนินการกิจกรรมที่กล่าวมาเบื้องต้นแล้ว ทางโครงการวิจัยเล็งเห็นว่าเพื่อเป็นการพัฒนาสู่ความยั่งยืนในการอนุรักษ์ ป่า และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน จำเป็นต้องมีการสร้างคนรุ่นใหม่ให้เกิดความตระหนัก และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน จึงมีการพัฒนาองค์กรชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมของธนาคารอาหารชุมชน (Food bank) อย่างต่อเนื่อง จำนวน 4 ชุมชน ได้แก่ บ้านห้วยอีค่าง (ศูนย์ฯ ทุ่งหลวง) บ้านป่าแป๋ (ศูนย์ฯ แม่สะเรียง) บ้านปากกล้วย และบ้านป่าแดด (โป่งคำ) รวมทั้งจัดทำหลักสูตรชุมชนเพื่อสร้างผู้รู้รุ่นใหม่ 1 ชุมชน (บ้านปากกล้วย) เพื่อการนำไปสู่เป้าหมายให้ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ ป่า และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: ธนาคารอาหารชุมชน ความหลากหลายทางชีวภาพบนพื้นที่สูง ภูมิปัญญาท้องถิ่น การถ่ายทอดองค์ความรู้

Abstract

This project using the Community Food Bank Project under the Royal Initiative of His Majesty The King Rama IX, as the principle guideline for research study. The research focused on the participation as well as the creation of learning communities in the conservation and restoration of local biodiversity for household consumption, utilization as well as generating income from local biodiversity-based of highland communities. The objectives were (1) to study and gather ethnobotanical knowledge in plant used by local people and studying for appropriate propagation method of potential and rare plant species, (2) to study the conservation and restoration of local biodiversity within the community and natural forest, (3) to promote household consumption, utilization, and income generation from local plants, and (4) to encourage local community participation in traditional knowledge and biodiversity protection. The results showed total of 1,262 plant species (from 6,728 data) were used by 84 local communities in 8 provinces, include of 10 ethnic groups. These species were divided into 3 categories (some species overlapped among these categories): 680 edibles, 669 medicinal, and 482 for other purposes. The propagation and cultivation practices were studied in 86 plant species. The total of 950 species were restored for creating natural forest fertility (2,188 rai) and household consumption (5,170 households), while 165 rehabilitated species were rare plants (75% recovered). The four schemes to promote local plant utilization consisted of knowledge transfer and exchange within/or without community by traditional knowledge's holders to young generation, supporting plant exchanged between community, set up local community course and local school curriculum to create the young generation of inherited knowledge, developed learning center of local biodiversity, and support local people to generated income from potential varieties. The 400 rai of community forest of Ban Huay E-Khang (Thung Loun Royal Project Development Center) were selected for plant protection area through participatory processes. Moreover, the creation of new generations to raising awareness or consciousness of conserving biodiversity was also important. Thus, the community organization had been developed to achieve the sustainable biodiversity conservation, restoration and utilization in 4 communities, included Ban Pa Kluai, Ban Huay E-Khang, Ban Pa Paa, and Ban Pa Dad.

Keywords: Local community food bank, Highland biodiversity, Traditional knowledge, Knowledge transfer